

БУТИ В ПОВНІЙ РЕФОРМІ

Микола Сторіжак

«Наша пісня гарна й нова, починаймо її знову» — ці слова української народної пісні цілком могли б зійти за епіграф для цього матеріалу. І, можливо, це було б доречно, якби не було так сумно.

Отже, зі зміною політичної ситуації в країні розмови про необхідність перенавантаження судової реформи зазвучали з новою силою. Так видається, ніби судова реформа — це обов'язковий додаток до нового президента. Утім, якщо раніше тотальне перезавантаження судової системи (органів врядування та суддівського корпусу) було вимогою часу, то зараз необхідності «переписувати» судову реальність немає. Правники нагадують, що глобальні реформи не проходять моментально і безболісно, та акцентують увагу на необхідності точкових змін, що є нічим іншим, як доведенням розпочатого до логічного завершення

РЕФОРМА

*Чи доцільна, на вашу думку, нова судова реформа? Якщо так, то які аспекти треба поліпшити?
Перезавантаження органів суддівського врядування: вимушена необхідність чи владні забаганки?*

Олександр ШКЕЛЕБЕЙ, керуючий партнер ЮК ESQUIRES, адвокат

Для відповіді на ці запитання спочатку доцільно кожному визначитися, чи відбулась судова реформа, чи приведене судочинство України у відповідність до європейських стандартів та чи забезпечується захист прав, свобод та законних інтересів шляхом своєчасного, ефективного і

справедливого вирішення правових спорів на засадах верховенства права?

Пригадаймо, що стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів була схвалена Президентом України на п'ять років (2015—2020 роки).

«Судова реформа триває» констатовано на офіційній вебсторінці судової реформи. У передмові до Звіту Ради з питань судової реформи за 2014—2019 роки (Звіт) тодішній Президент України Петро Порошенко відзначив, що головне — зробити судову владу України сильною, незалежною й відповідальною.

«Судова влада стала незалежною та вільною від будь-якого політичного впливу — суди утворюються й ліквіднуються виключно законом, а питання про призначення та звільнення суддів з посади більше не належать до компетенції політичних органів. Відтепер ці повноваження здійснює новий професійний орган суддівського врядування — Вища рада правосуддя» йдеться у Звіті, що висвітлює погляд Ради з питань судової реформи на результати змін судової системи.

Для завершення законодавчої складової судової реформи, на думку авторів Звіту, залишилось прийняти закони про адвокатуру та юридичну освіту. Наступними кроками мали стати добір та послідовне оновлення суддівського корпусу, електронний суд та підготовка нового покоління правників. Єдина постійна річ — це зміни.

Звичайно, новели процесуальних кодексів уже апробовані. Утім, судді та адвокати вбачають необхідність зміни деяких положень. Зокрема, інститут розгляду відводу іншим суддею здебільшого став практичним механізмом затягування розгляду справи. Наболілим питанням для суддів касаційної інстанції є необхідність передачі справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду в усіх випадках, коли учасник справи оскаржує судові рішення з підстав порушення правил предметної чи суб'єктної юрисдикції. Наведені приклади дають змогу планувати позитивні зміни, виходячи з аналізу наявних небажаних наслідків. За аналогією пропонуємо звернути увагу на деякі негативні оцінки реформи судової системи, зокрема, щодо незалежності суддів, та шляхи для поліпшень.

Зменшення політичного впливу на судову систему?

Анонсувалося перезавантаження першої та апеляційної інстанцій, передбачалося оцінювання кожного чинного судді за критеріями компетентності, доброчесності й етики, а також прихід нових людей через проведення прозорих конкурсів на суддівські посади.

Та чи забезпечило функціонування оновлених Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, як органів суддівського врядування, незалежність суддів? Чи була під час реформи дотримана аксіома: сформувати незалежний суд можуть тільки незалежні органи суддівського врядування?

У стороннього спостерігача могло скластися враження, що проведення швидкого кваліфікаційного оцінювання суддів у строки, встановленні Законом України «Про забезпечення права на справедливий суд», не було пріоритетом, а власне процедура кваліфікаційного фактично не передбачала чітких термінів, що породжувало правову невизначеність.

Останнім часом відбулась активізація у цьому напрямі, що додатково може підтверджувати відсутність політичної волі раніше та можливу чиюсь вигоду від тривалого перебування багатьох суддів у такому «підвішеному» стані. Так і залишились запитання як до випадків занадто швидкого, так і досить тривалого кваліфікаційного, які суддівською спільнотою часто розцінювались як «знаки». Не сприяли довірі і зміни правил ВККС та велика кількість подоланих вето Громадської ради доброчесності.

Чи влада зацікавлена в незалежному суді та чи може бути судова система повністю незалежна від влади, яка її формувала? Вважаю, що за наявності навіть часткової залежності між Верховним Судом, ВРП та ВККС зробити судову владу України сильною, незалежною й відповідальною неможливо. Тому певні побоювання викликає та обставина, що за період діяльності однієї влади майже повністю сформовано ВККС, ВРП та Верховний Суд.

Також призначення попереднім Президентом України за тиждень до передачі влади нових членів ВРП навряд чи підтверджує тезу про намір побудови незалежної судової системи.

Збереження балансу між суспільством і владою, незалежності судової влади мають сприяти вільні від будь-якого політичного впливу професіонали, які братимуть участь у доборі та оцінці суддів. За оцінками найбільш досконалим став добір до Вищого антикорупційного суду за участю Громадської ради міжнародних експертів. Врахування позитивного досвіду та посилення повноважень громадськості та експертів поступово позбавить судову систему політичного впливу.

Про строки та черговість розгляду.

Остаточне рішення суду через три роки не сприяє довірі до судової системи, а випадки розгляду справи трьома інстанціями за півроку у справах за участю органів держави підтверджують збереження політичного впливу навіть після реформи.

Як визначається черговість призначення різних справ до розгляду? Чому справи, які надійшли до суду пізніше, можуть бути розглянуті суттєво раніше? Загадка не тільки для адвокатів. Черговість призначення справ до розгляду визначає суддя-доповідач на власний розсуд. Залишається сподіватися, що будуть визначені загальні критерії, якими мають керуватися судді і в таких випадках.